

NEDEN KAN BAĞIŞLAMİYORUZ. MERSİN İLİ'NDE YAŞAYANLARDA KAN BAĞIŞINA GENEL BAKIŞ: ANKET ÇALIŞMASI

WHY DON'T WE DONATE BLOOD. A GENERAL VIEW OF BLOOD DONATION BY PEOPLE LIVING MERSİN: A PUBLIC SURVEY

Çilem YILDIZ¹ Gürol EMEKDAŞ¹ Arzu KANIK² Naci TİFTİK³ Nuri SOLAZ⁴
Gönül ASLAN¹ Seda TEZCAN¹ Mehmet S. SERİN⁵ Sema ERDEN²
İlter HELVACI² Feza OTAĞ¹

Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi, Mersin

¹ Tıbbi Mikrobiyoloji,

² Biyoistatistik Anabilim Dalı;

³ Kan Merkezi; Mersin

⁴Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Serpil Akdağ Kan Merkezi, Ankara

⁵ Mersin Üniversitesi Eczacılık Fakültesi, Farmasötik Mikrobiyoloji Bilim Dalı, Mersin

Anahtar Sözcükler: Kan, kan verme, kan vericiler

Keywords: Blood, blood donation, blood donors

Geliş: 28 Kasım 2005

Kabul: 26 Ocak 2006

ÖZET

Türkiye kan bağışısı konusunda, gelişmiş ülkeler ile kıyaslandığında oldukça geri sıralarda yer almaktadır. Bu ülkelerde gönüllü kan bağışılarının nüfusa oranı %5'e ulaşırken Türkiye'de bu oran halen %1.5 civarındadır. Bu anket çalışmasının amacı, toplumun kan bağışısı konusundaki bilgi, davranış ve tutumunu değerlendirmek, gönüllü verici kazanımı için izlenmesi gereken yolların neler olduğunu saptamaktır. Çalışmada, toplumun çeşitli kesim ve farklı meslek gruplarından toplam 3479 kişiye 20 soruluk bir anket uygulanmıştır. Sorgulamada ilk soru olarak sorulan "Kan bağışısında bulunmak ister misiniz?" sorusuna verilen evet yanıt oranı %31.3 iken, son soruda bu oran % 43.5'e çıkmıştır (p<0.05). Anket sonucunda genel olarak kan bağışılama ile ilgili birçok konuda bireylerin yanlış bilgilere sahip oldukları ve uygun şekillerde bilgilerle donatıldıklarında kan bağışılama oranında artış sağlanabileceği kanısına varılmıştır.

SUMMARY

Turkey is in a back row on blood donation rates when compared with developed countries. The ratio of volunteer blood donation to general population leads to 5 % in such countries while this ratio is about %1.5 in Turkey. The aim of this public survey study was to evaluate the knowledge, behavior and attitude of the people about blood donation and to determine the ways to increase blood donation rates. A public survey with 20 questions was carried out in 3479 individuals from different social sections and occupations. While the "yes" answer rate was %31.3 for the question; "Would you like to donate?" at the beginning of the interrogation, than the "yes" answer rate was increased to %43.5 at the final question for each individual (p<0.05). In the conclusion of the public survey, it was determined that many subjects As study. Were not correctly informed on blood donation. When correct information is given, blood donation rates would increase.

GİRİŞ

Kan, eski uygarlıklardan beri yaşam ile bir tutulmuş, insanı hayatta tutan, ona güç veren unsur olarak görül-

müştür. Eski Mısırlılar güçlerini yenilemek için kan banyosu yaparken, Romalılar ölen gladyatörlerin kanını içmek için birbirleriyle yarışır ve böylece ölenin kudret

ve cesaret niteliklerinin kendilerine geçeceğine inanırlardı (1).

Onyedinci yüzyılda Willam Harvey'in kan dolaşımı fiziolojisi konusunda bilgi vermesinden sonra 1665 yılında İngiliz fizyolog Richard Lower tarafından bir hayvandan diğerine kan nakli gerçekleştirilmiştir. İnsandan insana kan nakli ise 19. yüzyıl başlarında İngiliz kadın doğum uzmanı James Blundell tarafından yapılmıştır (2).

Kan transfüzyonuna, tedavi edici başka seçeneğin olmadığı kazalar, savaş ve afetler, çeşitli suç girişimleri, cerrahi müdahaleler, hemofili, lösemi, aplastik anemi gibi kronik hastalıklarda ve gebelik gibi ciddi klinik durumlarda ihtiyaç duyulmaktadır (3).

Toplumu oluşturan bireyler yaşamı boyunca değişik zamanlarda çeşitli nedenlerden dolayı kendisi, ailesi ya da yakın çevresiyle ilgili olarak zaman zaman kan ve kan ürünlerine gerek duymaktadırlar. Kan ve kandan elde edilen ürünler laboratuvar koşullarında elde edilemediğinden, hayati önem taşıyan kanın sağlıklı bireylerden sağlanması gerekmektedir (4).

Toplumumuzun önemli bir kısmının kan bağışlamadığı gerçeğinden yola çıkılarak yapılan bu çalışmanın amacı,

toplumun çeşitli kesimindeki insanların kan bağıışı konusundaki davranış, tutum ve bilgilerinin değerlendirilip bu veriler ışığı altında kan bağıışı konusunda toplumun eğitilmesi ve gönüllü kan bağıışında bulunmanın özendirilmesidir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Bu çalışma Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıbbi Mikrobiyoloji Anabilim Dalı, Kan Merkezi ve Biyoistatistik Anabilim Dalı tarafından Mart-Nisan 2004 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Yapılan bu çalışmaya gönüllü olarak toplumun çeşitli kesimlerinden grupları temsil etmek üzere lise, yüksek okul ve üniversite öğrencileri, esnaf, banka çalışanları, sanayi çalışanları asker ve polisler katılmıştır. Çalışmaya toplam 3479 kişi katılmış ve katılımcılara 20 soruluk anket uygulanmıştır. Anket formları katılımcılara görevlilerce dağıtılmıştır. Görevliler yapılan çalışmanın amacını ve içeriğini tüm katılımcılara anlatmıştır. Bunu takiben anket formları dağıtılmış ve ortalama 20 dakika içerisinde formlarının yanıtlanması istenmiştir. Daha sonra formlar görevlilerce toplanmıştır (Bkz, Uygulanan anket formu).

ANKET FORMU

Öğrenim durumunuz: Okur yazar değil Okur yazar İlk-ortaokul mezunu
 Lise mezunu Üniversite mezunu

Cinsiyet: Erkek Kadın

Yaş:

Mesleğiniz:

"Gelişmiş ülkelerde gönüllü bağışların nüfusa oranı % 5 iken, ülkemizde gönüllü kan bağışlarının nüfusa oranı % 1,5'dur."

1- Kan bağışlamayı düşünüyor musunuz?

Evet Evet, ama sağlık problemlerim var Kararsızım Gerektiği zaman Hayır

2- Kan grubunuzu biliyor musunuz?

Evet Hayır Eğer biliyorsanız, kan grubunuz;

3- Bir seferde ne kadar kan bağıışı yapılabilir?

100 ml 250 ml 500 ml 750 ml 1 lt. bilmiyorum

4- Ne sıklıkla kan bağıışı yapılabilir?

15 günde bir Ayda bir 2-3 ayda bir 6 ayda bir Yılda bir Bilmiyorum

5- Bağıış yapılan kan, kan merkezinde hastaya verilmek üzere ne kadar saklanabilir?

1 hafta 1 ay 3 ay 1 yıl bilmiyorum

6- Kan hangi durumlarda gereklidir?

Bazı kan hastalıkları Bazı ameliyatlar Büyük kaza ve yaralanmalar Hepsi Hiçbiri

7- Ülkemizde kan ve kan ürünleri sizce en fazla hangi yolla temin edilmektedir?

Gönüllü vatandaşlar Para ile Hasta yakını (Kana-Kan) Kızılay

8- Ülkemizde kan stoklarını kimlerin karşılaması gerektiğini düşünüyorsunuz?

Gönüllü vatandaşlar Para ile Hasta yakını (Kana-Kan) Kızılay

- 7- Ülkemizde kan ve kan ürünleri sizce en fazla hangi yolla temin edilmektedir?
 Gönüllü vatandaşlar Para ile Hasta yakını (Kana-Kan) Kızılay
- 8-Ülkemizde kan stoklarını kimlerin karşılaması gerektiğini düşünüyorsunuz?
 Gönüllü vatandaşlar Para ile Hasta yakını (Kana-Kan) Kızılay
- 9- Para karşılığı alınmış bir kanın size veya bir yakınınıza verilmesi durumunda kanın güvenli olduğundan emin olur musunuz?
 Evet Hayır
- 10- Düşündüğünüz halde hiç kan vermemişseniz sizce bunun nedeni ne olabilir?
a) Bana bir hastalık bulaşmasından korkuyorum E H
b) İhmal ediyorum E H
c) Yakınlarım dışındaki insanların yaşamına önem vermiyorum E H
d) Bağış yapacak kadar kanım yok E H
e) Bir yakınıma gerekirse vermeyi düşünürüm E H
f) Diğer (açıklayınız): E H
- 11- Kan bağışını teşvik etmek için sizce yapılması gerekli en önemli şey aşağıdakilerden hangisidir?
a) Halkın eğitimi sağlanmalı ve bu eğitim sürekli olmalı E H
b) Kan bağışı kabul edilen yerler kolay ulaşılabilir ve temiz olmalı E H
c) Kan bağışı kabul edilen yerler personel güler yüzlü, ilgili ve bilgili olmalı E H
d) Özendirici ve onurlandırıcı promosyonlar uygulanmalı E H
e) Ücret ödenmeli E H
- 12- Kan bağışının yan etkileri var mı?
a) Yan etkisi yok E H
b) Halsizlik yapar E H
c) Kilo kaybı yapar E H
d) Kilo aldırır E H
e) İştah açar E H
f) Bağımlılık E H
g) Diğer E H
- 13- Kan bağışı öncesi, bağış yapan kişinin basit bir şekilde muayenesi ve bazı kan tetkikleri yapılması gerekli mi?
 Hiçbir zaman Bazen Gelişmiş kan merkezlerinde evet Her zaman
- 14- Eğer yanıtınız evetse neden bu işlemlere gereksinim duyulabilir?
 Kan bağışı yapan kişinin sağlığını korumak Hastanın sağlığını korumak Her ikisi de
- 15- Siz hiç kan verdiniz mi?
 Evet Hayır,
- 16- Şimdiye kadar kaç defa kan verdiniz?
 Hiç 1-5 6-10 10'dan fazla
- 17- Kan bağışlamanın ifadesi olarak aşağıdakilerin hangisi size en uygundur?
a) Fazilettir E H
b) Vatandaşlık görevidir E H
c) Benim yada yakınımın kana ihtiyaç duyduğunda kan bulabileceğim konusunda güven duymamı sağlar E H
d) Hiçbiri mi? E H
- 18- Yakınlarınızdan uzak bir yerde size veya bir yakınınıza kan gerektiğinde kanı nasıl karşılayabileceğinizi düşünüyorsunuz?
 Devlet karşılansın Kızılay Para ile satın alırım
 Asker ve polis karşılansın Gönüllü vatandaşlardan karşılansın Kan merkezi stoklarından karşılansın
- 19- Çok acil bir kan ihtiyacı olduğunda (kanamalı bir hasta) uygun kan grubunda donör bulunup, kanı alınıp, zorunlu testler çalışılıp kanın hazırlanması ne kadar zaman alır?
 2 Saat 5 Saat 12 Saat 2 Saat 24 Saat Bilmiyorum
- 20- Kan merkezlerindeki kan stoklarını ancak kan bağışları karşılamaktadır. Yapacağınız kan bağışlarının bir gün size veya yakınınıza geri döneceğini unutmayın.
O halde kan bağışlamayı düşünmek istiyormusunuz?
 Evet Evet,ama sağlık problemlerim var Kararsızım Gerektiği zaman Hayır

Bu çalışmada anket sorularına verilen yanıtlar SPSS 11.5 programında kodlandıktan sonra her soruya ait yüzdeler, anketi yanıtlayanlar üzerinden hesaplanmıştır. Demografik özellikler ile anket soruları çapraz tablolarda analiz edilmiştir. Anketin kontrol sorusu olan 1. ve 20. sorular analizinde ki-kare testi kullanılmıştır. $p < 0.05$ değerleri istatistik olarak önemli kabul edilmiştir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Çalışmaya 2280'i erkek (%65.5) ve 1199'u kadın (%34.5) olmak üzere toplam 3479 kişi alınmıştır. Çalışmaya katılanların yaş grubu, 13-72 olup yaş ortalaması 23.8'dir. Bu ankette sorulan sorular ve bunlara alınan yanıtlar aşağıdaki tablolarla gösterilmiştir. Alınan yanıtlar genel olarak ve bazı sorularda katılanların öğrenim ve meslek durumlarına göre değerlendirilmiştir.

"Kan bağışlamayı düşünür müsünüz" sorusuna alınan yanıtlar (Tablo 1, Tablo 1.1) kan verme alışkanlığının yeterince yerleşmediği "kan verirsem şişmanlarım, karımla kardeş olurum, hastalık geçer, güçsüz kalırım, nasıl olsa biri kan verir" gibi yanlış inanışlardan dolayı pek çok insanın kan bağışında bulunmadığı saptanmıştır. Toplumumuzda gözlenen odur ki kan bağışının önündeki en büyük iki engel, yanlış bilgilendirme ve toplumsal duyarsızlıktır.

Katılımcıların kan bağışı ve kan bağışçılığı konusunda yeterince bilgili ve ilgili olmadıkları ikinci soruda da görülmüştür (Tablo 2). Katılımcıların 1/4'ünün (%26.3) kan grubunu bilmediği ve buna karşı duyarsız oldukları görülmüştür.

Tablo 1. "Kan bağışlamayı düşünür müsünüz" sorusuna alınan yanıtların dağılımı

	Soruyu yanıtlayan kişi sayısı	%
Evet	1073	31.3
Evet ama sağlık problemlerim var	432	12.6
Kararsızım	294	8.6
Gerektiği zaman	1369	40.0
Hayır	255	7.4
Toplam	3423	100.0

n = Soruyu yanıtlayan kişi sayısı

Tablo 1.1. "Kan bağışlamayı düşünür müsünüz" sorusuna alınan yanıtların meslek gruplarına göre dağılımı

Meslek grupları	Kan bağışlamayı düşünür müsünüz?				
	Evet	Evet ama sağlık problemlerim var	Kararsızım	Gerektiği zaman	Hayır
Öğrenci (n=2480)	%28.5 n=708	%11.0 n= 274	%9.8 n=243	%43.1 n=1070	%7.5 n=185
Serbest çalışan (n=347)	%39.5 n=137	%18.2 n=63	%5.8 n=20	%30.3 n=105	%6.3 n=22
Asker-Polis (n=288)	%37.8 n=109	%10.1 n=29	%6.6 n=19	%35.1 n=101	%10.4 n=30
Doktor (n=197)	%47.2 n=93	%16.2 n=32	%1.5 n=3	%29.9 n=59	%5.1 n=10
Memur (n=98)	%24.5 n=24	%33.7 n=33	%5.1 n=5	%32.7 n=32	%4.1 n=4

n = Soruyu yanıtlayan kişi sayısı

Tablo 2. "Kan grubunuzu biliyor musunuz" sorusuna alınan yanıtların dağılımı

	Soruyu yanıtlayan kişi sayısı	%
Evet	n =2539	73.7
Hayır	n =906	26.3
Toplam	n =3445	100

n = Soruyu yanıtlayan kişi sayısı

"Bir seferde ne kadar kan bağışı yapılabilir" sorusunu yanıtlayanların %20'sinin ortalama miktar olan 500 ml'yi seçtiği, katılımcıların büyük çoğunluğunun (%79.1) ise bu konuda hiçbir bilgisinin olmadığı saptanmıştır (Tablo 3). Ortaya çıkan bu sonuçlar da göstermiştir ki, kan bağışı konusunda katılımcıların büyük bir kısmı bilgisiz ve eğitimsizdir.

"Bir seferde ne kadar kan bağışı yapılabilir" sorusunu en yüksek oranda (%50) doğru yanıtlayan grup; okur-yazar olmayan katılımcıların oluşturduğu gruptur. Okur-yazar olan gruplarla kıyaslandığında, her ne kadar yüksek bir oran olarak görülmekteyse de, soruyu yanıtlayan toplam kişi sayısı altı olduğundan dolayı istatistiksel olarak oran yüksektir. Bununla beraber, öğrenim düzeyi arttıkça, bu

soruya alınan doğru yanıt oranının da artmış olduğu görülmüştür (Tablo 3.1).

"Ne sıklıkla kan bağışı yapılabilir" sorusunda ankete katılanların bilgileri sınanmış, ne sıklıkla kan verilebileceği sorgulanmıştır. Katılımcıların %34.8'inin bu konuda hiçbir bilgilerinin olmadığı %47.2'sinin ise yanlış bilgilere sahip oldukları ve ancak %18'inin iki-üç ay ara ile bağış yapılabileceğini bildikleri saptanmıştır (Tablo 4). Bu konuda da katılımcıların bilgi eksikliği içinde oldukları ortaya çıkmaktadır. Bu soruya alınan yanıtlar, öğrenim düzeyine göre değerlendirildiğinde öğrenim düzeyi arttıkça doğru yanıtlayanların sayısında artış gözlenmiştir.

"Bağış yapılan kanın kan merkezinde ne kadar saklanabilir" sorusunda alınan doğru yanıtlar (bir-üç ay) bu konuda toplumumuzun yine yeterince bilgili olmadığını ortaya koymuştur. Katılımcıların büyük çoğunluğunun (%59) bu konuda bilgisiz olduğu, %18.3'ünde yanlış bilgiler içinde olduğu görülmüştür (Tablo 5).

"Bağış yapılan kan, kan merkezinde hastaya verilmek üzere ne kadar saklanabilir" sorusunda alınan doğru yanıt oranı da öğrenim durumu ile orantılı olarak artış göstermiştir (Tablo 5.1).

Tablo 3. "Bir seferde ne kadar bağışı yapılabilir" sorusuna alınan yanıtların dağılımları

	Soruyu yanıtlayan kişi sayısı	%
100 ml	147	4.3
250 ml	555	16.3
500 ml	711	20.9
750 ml	73	2.1
1000 ml	147	4.3
Bilmiyorum	1767	52.0
Toplam	3400	100

Tablo 3.1. "Bir seferde ne kadar kan bağışı yapılabilir" sorusuna alınan yanıtların öğrenim durumuna göre dağılımları

	100 ml	250 ml	500 ml	750 ml	1000 ml	Bilmiyorum	Toplam
Okur-yazar olmayan	% 16.7 n=1	% 0 n=0	%5 0.0 n=3	% 16.7 n=1	% 0 n=0	% 16.7 n=1	% 100 n=6
İlk-ortaokul mezunu	% 4.3 n=31	% 17.1 n=124	% 15.7 n=114	% 2.8 n=20	% 4.8 n=35	%55.4 n=402	% 100 n=726
Lise mezunu	% 4.5 n=100	% 13.9 n=307	% 19.2 n=426	% 1.7 n=38	% 4.2 n=93	%56.5 n=1250	% 100 n=2214
Üniversite mezunu	% 2.7 n=12	% 13.9 n=121	% 27.7 n=166	% 38.0 n=13	% 3.0 n=18	% 4.1 n=107	% 100 n=437

n = Soruyu yanıtlayan kişi sayısı

Tablo 4. "Ne sıklıkla kan bağıışı yapılabilir" sorusuna alınan yanıtların dağılımı

	Soruyu yanıtlayan kişi sayısı	%
15 günde bir	64	1.9
Ayda bir	237	6.9
2-3 ayda bir	617	18.0
6 ayda bir	1004	29.4
Yılda bir	308	9.0
Bilmiyorum	1189	34.8
Toplam	3419	100.0

Tablo 4.1. "Ne sıklıkla kan bağıışı yapılabilir" sorusuna alınan yanıtların öğrenim durumuna göre dağılımı

	15 günde bir	Ayda bir	2-3 ayda bir	6 ayda bir	Yılda bir	Bilmiyorum	Toplam
Okur-yazar olmayan	% 0 n=0	% 16.7 n=1	% 16.7 n=1	% 16.7 n=1	% 33.3 n=2	% 16.7 n=1	% 100 n=6
İlk-ortaokul mezunu	% 4.3 n=25	% 7.4 n=54	% 14.4 n=105	% 22.4 n=163	% 7.8 n=57	% 44.5 n=324	% 100 n=728
Lise mezunu	% 1.7 n=37	% 7.2 n=161	% 17.3 n=384	% 29.5 n=656	% 9.2 n=205	% 35.1 n=782	% 100 n=2225
Üniversite mezunu	% 2 n=1	%4.8 n=21	% 28.6 n=126	% 41.0 n=181	% 8.6 n=38	% 16.8 n=74	% 100 n=441

n=Soruyu yanıtlayan kişi sayısı

Tablo 5. "Bağıış yapılan kan, kan merkezinde hastaya verilmek üzere ne kadar saklanabilir" sorusuna alınan yanıtların dağılımı

	Soruyu yanıtlayan kişi sayısı	%
1 Hafta	325	9.6
1 Ay	388	11.5
3 Ay	375	10.8
1Yıl	293	8.7
Bilmiyorum	1991	59.0
Toplam	3372	

Tablo 5.1. "Bağıış yapılan kan, kan merkezinde hastaya verilmek üzere ne kadar saklanabilir" sorusuna alınan yanıtların öğrenim durumuna göre dağılımı

Öğrenim durumu	1 hafta	1ay	3 ay	1 yıl	Bilmiyorum	Toplam
Okur-yazar olmayan	% 16.7 n=1	%0 n=0	%16.7 n=1	% ,0 n=0	%66.7 n=4	% 100 n=6
İlk-ortaokul mezunu	% 11.7 n=84	%6.4 n=46	% 9.6 n=69	% 6.9 n=50	% 65.5 n=472	% 100 n=721
Lise mezunu	% 9.4 n=206	% 11.9 n=260	% 10.8 n=236	% 8.5 n=186	% 59.4 n=1301	% 100 n=2189
Üniversite mezunu	% 7.8 n=34	% 11.5 n=81	% 15.1 n=66	% 12.8 n=56	% 45.8 n=200	% 100 n=437

n = Soruyu yanıtlayan kişi sayısı

Tablo 6. “Kanın hangi durumlarda gerekli olduğu” sorusuna alınan yanıtların dağılımı

	Bazı kan hastalıkları	Bazı ameliyatlara	Büyük kaza ve yaralanmalar	Hepsi	Hiçbiri
Evet	n =3071 % 88.7	n =3196 % 92.2	n =3284 % 94.8	n =3032 % 87.5	n =67 % 1.9
Hayır	n =392 % 11.3	n =269 % 7.8	n =180 % 5.2	n =432 % 12.5	n =3396 % 98.1
Toplam	3463	3465	3464	3479	3463

n = Soruyu yanıtlayan kişi sayısı

Tablo 6.1. “Kanın hangi durumlarda gerekli olduğu” sorusuna alınan yanıtların öğrenim durumuna göre dağılımı

Öğrenim durumu	Bazı kan hastalıkları	Bazı ameliyatlara	Büyük kaza ve yaralanmalar	Hepsi
Okur yazar değil				
Evet	5 % 83.3	5 % 83.3	5 % 83.3	5 % 83.3
Hayır	1 % 16.7	1 % 16.7	1 % 16.7	1 % 16.7
	n =6 % 100.0	n =6 % 100	n =6 % 100.0	n =6 % 100.0
İlk orta okul mezunu				
Evet	622 % 84.5	662 % 89.9	702 % 95.4	604 % 82.1
Hayır	114 % 15.5	74 % 10.1	34 % 4.6	132 % 17.9
	n =736 % 100.0	n =736 % 100.0	n =736 % 100.0	n =736 % 100.0
Lise mezunu				
Evet	2011 % 89.5	2093 % 93.1	2141 % 95.3	2004 % 89.2
Hayır	235 % 10.5	155 % 6.9	106 % 4.7	243 % 10.8
	n =2246 % 100.0	n =2248 % 100.0	n =2247 % 100.0	n =2247 % 100.0
Üniversite mezunu				
Evet	418 % 91.9	418 % 91.9	421 % 92.5	405 % 89.0
Hayır	37 % 8.1	37 % 8.1	34 % 7.5	50 % 8.1
Toplam	n=455 % 100.0	n=455 % 100.0	n=455 % 100.0	n=455 % 100.0

n = Soruyu yanıtlayan kişi sayısı

Tablo 7. “Kan ve kan ürünleri sizce hangi yolla sağlanır” sorusuna alınan yanıtların dağılımı

	Gönüllülerden	Para karşılığı	Hasta yakını	Kızılay
Evet	n =1012 % 29.2	n =460 % 13.3	n =1088 % 31.4	n =1288 % 37.2
Hayır	n =2449 % 70.8	n =3002 % 86.7	n =2373 % 68.6	n =1479 % 42.8
Toplam	n =3461 % 100	n =3462 % 100	n =3461 % 100	n =3457 % 100

n = Soruyu yanıtlayan kişi sayısı

“Kan hangi durumlarda gereklidir” sorusuna katılımcıların büyük çoğunluğu (%87.5) bazı kan hastalıkları, bazı ameliyatlara, büyük kaza ve yaralanmalar, seçeneklerini içeren “hepsi” yanıtını vermiştir (Tablo 6).

“Kanın hangi durumlarda gerekli olduğu” sorusuna alınan yanıtlar, öğrenim durumlarına göre incelendiğinde

her gruptaki katılımcıların yüksek oranda doğru yanıtlar verdiği görülmüştür (Tablo 6.1).

“Kan ve kan ürünleri sizce hangi yolla sağlanır” şeklindeki bir soruda katılımcıların sadece %37,2’si “Kızılay” yanıtını seçmiştir (Tablo 7).

Tablo 7.1. “Kan ve kan ürünleri sizce hangi yolla sağlanır” sorusuna alınan yanıtların meslek gruplarına göre dağılımı

Meslek grupları	Gönüllülerden	Para karşılığı	Hasta yakını	Kızılay
Öğrenci	n=2513	n=2514	n=2515	n=2515
Evet	n=676 % 26.9	n=378 % 15	n =823 % 32.7	n =892 % 35.5
Hayır	n=1837 % 73.1	n=2136 % 85.0	n =1692 % 67.3	n =1623 % 64.5
Serbest çalışan	n=347	N=347	n=346	n=347
Evet	n=110 % 31.7	n=27 % 7.8	n =87 % 25.1	n =158 % 45.5
Hayır	n=237 % 68.3	n=320 % 92.2	n =259 % 74.9	n =189 % 54.5
Asker-Polis	n=290	N=290	n=290	n=290
Evet	n =115 % 39.7	n=31 %10.7	n =55 % 19	n =120 % 41.4
Hayır	n=175 % 60.3	n=259 %89.3	n =235 % 81.0	n =170 % 58.6
Doktor	n=200	N=200	n=199	n=200
Evet	n =70 % 35	n=11 % 5.5	n =89 % 44.7	n =66 % 33
Hayır	n =130 % 65.0	n=189 % 94.5	n =110 % 55.3	n =134 %67

n = Soruyu yanıtlayan kişi sayısı

Tablo 8. “Kan stoklarının kimler tarafından karşılanması gerektiğini düşünüyorsunuz” sorusuna verilen yanıtların dağılımı

	Gönüllülerden	Para karşılığı	Hasta yakını	Kızılay
Evet	n =1439 % 41.6	n =91 % 2.6	n =182 % 5.3	n =1973 % 57.2
Hayır	n =2018 % 5.4	n =3366 % 97.4	n =3275 % 94.7	n =1479 % 42.8
Toplam	3457 % 100	3457 % 100	3457 % 100	3452 % 100

n = Soruyu yanıtlayan kişi sayısı

Tablo 8.1. “Kan stoklarının kimler tarafından karşılanması gerektiğini düşünüyorsunuz” sorusuna verilen yanıtların meslek gruplarına göre dağılımı

Meslek Grupları	Gönüllülerden	Para karşılığı	Hasta yakını	Kızılay
Öğrenci	n=2510	n=2510	n=2510	n=2508
Evet	n =1029 % 41	n =71 % 2.8	n =71 % 2.8	n =1410 % 56.2
Hayır	n =1081 % 59	n =2439 % 97.2	n =2439 % 97.2	n =1098 % 43.8
Serbest çalışan	n =348	n =348	n =348	n =347
Evet	n =121 % 34.8	n =4 % 1.1	n =4 % 1.1	n =222 % 64
Hayır	n =227 % 65.2	n =344 % 98.9	n =344 % 98.9	n =125 % 36
Asker-Polis	n =289	n =289	n =289	n =289
Evet	n =123 % 42.6	n =7 % 2.4	n =7 % 2.4	n =175 % 60.6
Hayır	n =166 % 57.4	n =282 % 97.6	n =282 % 97.6	n =114 % 39.4
Doktor	n =200	n =200	n =200	n =198
Evet	n =118 %59	n =5 %2.5	n =5 %2.5	n =98 %49.5
Hayır	n =82 %41	n =195 %97.5	n =195 %97.5	n =100 %50.5
Memur				
Evet	n =42 % 42.9	n =4 % 4.1	n =4 % 4.1	n =61 % 62.2
Hayır	n =56 % 57.1	n =94 % 95.9	n =94 % 95.9	n =37 % 37.8
Toplam	n =98 % 100.0	n =98 % 100.0	n =98 % 100.0	n =98 % 100.0

n = Soruyu yanıtlayan kişi sayısı

“Kan ve kan ürünleri sizce hangi yolla sağlanır” sorusuna alınan yanıtlar meslek gruplarına göre incelendiğinde bu soruya en yüksek oranda “Kızılay” yanıtının alındığı görülmüştür (Tablo 7.1).

“Kan stoklarının kimler tarafından karşılanması gerektiğini düşünüyorsunuz” şeklindeki bu soruda katılımcıların tutumları değerlendirilmek istenmiştir. Soruyu yanıtlayan-

ların % 57.2’si kan stoklarının Kızılay tarafından karşılanması gerektiğini belirtmişlerdir. Burada katılımcıların kanı sağlamakta sıkıntıları olduğunu para ve hasta yakınlarından ziyade, kanın hazır stoklardan karşılanmasını istedikleri ortaya çıkmıştır (Tablo 8).

“Kan stoklarının kimler tarafından karşılanması gerektiğini düşünüyorsunuz” sorusunda alınan yanıtlar, meslek

gruplarına göre değerlendirildiğinde, katılımcıların büyük çoğunluğu kanın Kızılay tarafından karşılanması gerektiğini belirtmişlerdir (Tablo 8.1).

Kızılay Derneği ihtiyaç sahibi hastalara yeterli ve güvenli kan temini konusunda ülkemizde bu konuyu ele alan ilk kuruluş olmuştur. Kızılay Derneği ülkemizde gönüllü kan bağışçılarının eğitimi ve organizasyonu konusunda özel kazanım programı uygulayan tek sivil kuruluştur. Bu çalışmalar sonucu ülkemizde yıllık kan bağıışı miktarında oranında önemli artışlar olmuştur (1).

“Para ile alınmış bir kanın size veya yakınınıza verilmesi durumunda kanın güvenli olduğundan emin olur musunuz” sorusuna, yüksek oranda hayır (%88.5) yanıtının alınması, katılımcıların büyük bir kısmının karşılıksız, güvenli kan istediklerini ortaya koymuştur (Tablo 9). Güvenli ve ücretsiz kan, gönüllülük esasına dayalı olarak sağlanmalıdır. Bunun için de yeterli ve çeşitli sayıda kampanyaların düzenlenmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

“Para ile alınmış bir kanın size veya yakınınıza verilmesi durumunda kanın güvenli olduğundan emin olur musunuz” sorusuna alınan yanıtlar meslek gruplarına göre incelendiğinde, her meslek grubundan yüksek oranda hayır yanıtı alınmıştır (Tablo 9.1). Bu da, insanların kanı güvenilir kaynaklardan temin etmeyi istediklerini göstermektedir.

Tablo 9. “Para ile alınmış bir kanın size veya yakınınıza verilmesi durumunda kanın güvenli olduğundan emin olur musunuz” sorusuna alınan yanıtların dağılımı

	Soruyu yanıtlayan kişi sayısı	%
Evet	n =396	11,5
Hayır	n =3056	88,5
Toplam	n =3479	100

n = Soruyu yanıtlayan kişi sayısı

“Düşündüğünüz halde hiç kan vermemişseniz sizce bunun nedeni ne olabilir” şeklinde kan bağıışında bulunmama nedeni ile ilgili olan bu soruda alınan yanıtlar oldukça düşündürücü olmuştur. Katılımcıların %61.4’ü, ne yazık ki, ihmal ettiklerinden dolayı kan bağıışı yapmadıklarını belirtmişlerdir (Tablo 10 ve 10.1). Bu da toplumumuzun bu konuda yeterince duyarlı olmadığını ortaya koymaktadır. Bu sebeple insanlara kan bağıışının önemi ve gerekliliğini vurgulayacak çabaların gösterilmesi esastır.

“Kan bağıışının teşvik edilmesi için yapılması gereken en önemli yöntem ne olmalı” sorusuna alınan yanıtlarda katılımcılar kan bağıışı konusunda eğitim görmek istediklerini, kan bağıışı yapılan yerlere kolay ulaşabilmeyi ve temiz bir ortamda kan bağıışlamayı, çalışan personelin ilgili ve güler yüzlü olmasını, özendirici, onurlandırıcı

Tablo 9.1. “Para ile alınmış bir kanın size veya yakınınıza verilmesi durumunda kanın güvenli olduğundan emin olur musunuz” sorusuna verilen yanıtların meslek gruplarına göre dağılımı

Meslek grubu	“Para ile alınmış bir kanın size veya yakınınıza verilmesi durumunda kanın güvenli olduğundan emin olur musunuz ?”			
	Evet		Hayır	
Öğrenci n=2508	n= 289	%11.5	n= 2219	%88.5
Serbest çalışan n=345	n=36	%10.4	n=309	%89.6
Asker-Polis n=289	n=33	%11.4	n=256	%88.6
Doktor n=200	n=35	%17.5	n=165	%82.5
Memur n=98	n=3	%3.1	n=95	%96.9

n = Soruyu yanıtlayan kişi sayısı

Tablo 10. “Düşündüğünüz halde hiç kan vermemişseniz sizce bunun nedeni ne olabilir” sorusuna alınan yanıtların dağılımı.

	Hastalık bulaşmasından korkuyorum		İhmal ediyorum		Yakınlarım dışındaki insanların hayatına önem vermiyorum		Bir yakınım gerekirse vermeyi düşünürüm		Bağıış yapacak kadar kanım yok	
Evet	n=1025	% 44.2	n=1451	% 61.4	n=248	% 11.5	n=1784	% 81.2	n=994	% 42.6
Hayır	n=1296	% 55.8	n=913	% 38.6	n=1907	% 88.5	n=412	% 18.8	n=1338	% 57.4
Toplam	n=2321	% 100	n=2364	% 100	n=2155	% 100	n=2196	% 100	n=2332	% 100

n = Soruyu yanıtlayan kişi sayısı

Tablo 10.1. "Düşündüğünüz halde hiç kan vermemişseniz sizce bunun nedeni ne olabilir" sorusuna alınan yanıtların meslek gruplarına göre dağılımı

Meslek grupları	Hastalık bulaşmasından korkuyorum		İhmal ediyorum		Yakınlarım dışındaki insanların hayatına önem vermiyorum hastaların		Bir yakınım gerekirse vermeyi düşünürüm		Bağış yapacak kadar kanım yok	
Öğrenci	n=1904		n=1924		n=1789		n=1813		n=1921	
Evet	n=811	%42.69	n=1152	%59.9	n=192	%10.7	n=1489	%82.1	n=832	%43.3
Hayır	n=1093	%57.4	n=772	%40.1	n=1597	%89.3	n=324	%17.9	n=1089	%56.7
Serbest çalışan	n=170		n=169		n=148		n=154		n=160	
Evet	n=100	%58.8	n=96	%56.8	n=17	%11.5	n=118	%76.6	n=55	%34.4
Hayır	n=70	%41.2	n=73	%43.2	n=131	%88.5	n=36	%23.4	n=105	%65.6
Asker- polis	n=131		n=140		n=112		n=116		n=119	
Evet	n=73	%55.7	n=99	%70.7	n=30	%26.8	n=87	%75	n=47	%39.5
Hayır	n=58	%44.3	n=41	%29.3	n=82	%83.2	n=29	%25	n=72	%60.5
Doktor	n=60		n=76		n=58		n=65		n=69	
Evet	n=13	%21.7	n=64	%84.2	n=3	%5.2	n=53	%81.5	n=25	%36.2
Hayır	n=47	%78.3	n=12	%15.8	n=5	%94.8	n=12	%18.5	n=44	%50.5
Memur	n=55		n=53		n=47		n=47		n=59	
Evet	n=28	%50.9	n=38	%71.7	n=6	%12.8	n=37	%78.7	n=31	%52.5
Hayır	n=27	%49.1	n=15	%28.3	n=41	%87.2	n=10	%21.3	n=28	%47.5

n=Soruyu yanıtlayan kişi sayısı

Tablo 11. "Kan bağışının teşvik edilmesi için yapılması gereken en önemli yöntem ne olmalı" sorusuna alınan yanıtların dağılımı

	Kan bağışını teşvik etmek için ücret ödenmeli		Kan bağışını teşvik etmek için halkın eğitimi sağlanmalı		Kan bağışı kabul edilen yerler kolay ulaşılabilir ve temiz yerler olmalı		Personel güler yüzlü olmalı		Özendirici onurlandırıcı promosyon uygulanmalı	
Evet	n=448	%18.2	n=2945	%96.3	n=2771	%96.6	n=2496	%93.2	n=1919	%74.1
Hayır	n=2016	%81.8	n=113	%3.7	n=97	%3.4	n=182	%6.8	n=669	%25.9
Toplam	n=2464	%100	n=3058	%100	n=2868	%100	n=2678	%100	n=2588	%100

n=Soruyu yanıtlayan kişi sayısı

promosyonların yapılmasını istemektedirler (Tablo 11). Bu soruya alınan yanıtlar dikkatleri bir başka yöne kaydırmıştır. Bu konuda katılımcıların %18.2'si belki de ekonomik sıkıntılarından dolayı kan bağışının para karşılığında olması gerektiğini ve para ile teşvik yapılmasını daha uygun görmektedirler. Kan bağışlamanın para ile teşvik edilmesi yönünde alınan yanıtlarda öğrencilerin %18.5'i asker ve polislerin %55.7'si doktorların ise

%21.7'si teşvikin para ile olmasını düşünmektedir (Tablo 11.1). Para ile kan bağışı yapılmasının doktorlardan beklenilenden yüksek oranda kabul görmesi, bu yanıtın, kan vermeyi daha fazla teşvik edici yöntem olarak düşünülmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu konuda bir başka düşüncede doktorların bir bölümünün güvenli kan temini konusunda yeterli bilgi düzeyine sahip olmadıkları düşüncesidir.

Tablo 11.1. “Kan bağışının teşvik edilmesi için yapılması gereken en önemli yöntem ne olmalı” sorusuna alınan yanıtların meslek gruplarına göre dağılımı.

Meslek grupları	Kan bağışını teşvik etmek için ücret ödenmeli		Kan bağışını teşvik etmek için halkın eğitimi sağlanmalı		Kan bağışı kabul edilen yerler kolay ulaşılabilir ve temiz yerler olmalı		Personel güler yüzlü olmalı		Özendirici onurlandırıcı promosyon uygulanmalı	
Öğrenci	n =1901		n =2258		n =2008		n =1813		n =1968	
Evet	n=351	% 18.5	n=2164	% 95.8	n=1846	%91.9	n=1489	% 82.1	n=1424	%72.4
Hayır	n=1550	%81.5	n=94	% 4.2	n=162	%8.1	n=324	% 17.9	n=544	%56.7
Serbest çalışan	n =170		n =311		n =280		n =154		n =256	
Evet	n=100	% 58.8	n=306	% 98.4	n=275	% 98.2	n=118	% 76.6	n=199	% 77.7
Hayır	n=70	% 41.2	n=5	% 1.6	n=5	% 1.8	n=36	% 23.4	n=57	% 22.3
Asker- polis	n=131		n=210		n=170		n=116		n=159	
Evet	n=73	% 55.7	n=199	% 94.8	n=159	%93.5	n=87	% 95.2	n=129	% 81.1
Hayır	n=58	% 44.3	n=11	% 5.2	n=11	%6.5	n=29	% 4.8	n=30	%18.9
Doktor	n=60		n=184		n=142		n=148		n=137	
Evet	n=13	% 21.7	n=183	% 99.5	n=141	% 99.3	n=147	% 99.3	n=118	% 86.1
Hayır	n=47	% 78.3	n=1	% 0.5	n= 1	% 0.7	n=1	% 0.7	n=19	% 13.9
Memur	n=55		n=86		n=72		n=73		n=63	
Evet	n=7	% 12.7	n=84	% 97.7	n=69	% 95.8	n=71	% 97.3	n=45	%71.4
Hayır	n=48	% 87.3	n=2	% 2.3	n=3	% 4.2	n=2	%2.7	n=18	%28.6

n = Soruyu yanıtlayan kişi sayısı

Tablo 12. “Kan bağışının yan etkisi var mı” sorusuna alınan yanıtlar

	Kan bağışının yan etkisi yok	Kan bağışı halsizlik yapar	Kan bağışı kilo kaybı yapar	Kan bağışı kilo aldırır	Kan bağışı iştah açar	Kan bağışı bağımlılık yapar
Evet	n=1225 %44.4	n=2403 % 83.8	n=596 % 25.4	n=807 % 33.3	n=1125 %47.4	n=296 %13.0
Hayır	n=1531 %55.6	n=465 16.2	n=1747 %74.6	n=1615 %66.7	n=1249 %52.6	n=1975 %87.0
Toplam	n=2756 % 100	n=2868 % 100	n=2343 % 100	n=2422 % 100	n=2374 % 100	n=2271 % 100

n = Soruyu yanıtlayan kişi sayısı

“Kan bağışının yan etkisi var mı sorusuna” alınan yanıtlarda eğitimsizlik göze çarpmıştır. Soruyu yanıtlayanların %55’i kan bağışının yan etkisi olduğunu, %33’ü kilo aldırdığını %26’sı kilo kaybı yaptığını %13’ü bağımlılık yaptığını belirtmiştir. Katılımcıların kan bağışının etkileri konusunda yanlış bilgilere sahip oldukları görülmüştür (Tablo 12). Toplumumuzun çoğu kulaktan dolma bu bilgilerden dolayı kan bağışında bulunmamakta ve çevresindeki insanların kan bağışında bulunmasını engellemektedir.

“Kan bağışı öncesi, bağış yapan kişinin muayenesi ve kan incelemelerinin yapılması gerekli midir” sorusunda

alınan yanıtlarda katılımcıların büyük bir kısmı kan bağışı yapılmadan önce muayene ve kan incelemelerinin yapılması gerektiğini belirtirken, katılımcıların %11.1’lik bir kısmı bu işlemlerin sadece gelişmiş kan merkezlerinde yapılması gerektiğini belirtmiştir (Tablo 13). Bu soruda da alınan yanıtlarda yine eğitimin gerekliliği göze çarpmıştır. Kanın nasıl verildiği, öncesinde ve sonrasında yapılan işlemler konusunda toplumumuzu bilgilendirecek her türlü görüntülü medya araçları kullanılarak eğitici programlarının yapılması uygun olacaktır.

Tablo 13. Kan bağıışı öncesi, bağıış yapan kişinin muayenesi ve kan incelemelerinin yapılması gerekli midir” sorusuna alınan yanıtlar

Hiçbir zaman	n=38	% 1.1
Bazen	n=135	%3.9
Gelişmiş kan merkezlerinde, evet	n=381	%11.1
Her zaman	n=2877	%83.9
Toplam	n=3431	% 100

n = Soruyu yanıtlayan kişi sayısı

Bu soruya katılımcılar bilinçli olarak yanıt vermiş hem kendi sağlığını hem de başkalarının sağlığını düşündükleri için muayene yapılması gerektiğini belirtmişlerdir (Tablo 14).

Tablo 14. “Kan bağıışı öncesi, bağıış yapan kişinin muayenesi ve kan incelemelerinin yapılması gerekli midir” sorusuna alınan yanıtlarda yanıt “evet” ise neden bu işlemlere gereksinim duyulabilir sorusuna alınan yanıtlar

Kan bağıışı yapacak kişinin sağlığını korumak	n=148	% 4.4
Hastanın sağlığını korumak	n=305	% 9.1
Her ikisi de	n=2887	% 86.4
Toplam	n=3340	

n = Soruyu yanıtlayan kişi sayısı

“Siz hiç kan verdiniz mi” sorusuna alınan yanıtlarda ankete katılanların %77.6’sı şimdiye kadar kan bağıışında bulunmadıkları saptanmıştır (Tablo15, 15.1). Burada alınan sonuçlar göstermiştir ki bağıış oranı gerçekten düşük düzeydedir. Toplamı kan bağıışı yapmaya ve bu konunun önemini anlatacak olan eğitici kampanyalara duyulan ihtiyaç açıkça ortadadır. Toplumumuzun bu konuda bilgilendirilmesi ve eğitilmesi gerekmektedir.

Tablo 15. “Siz hiç kan verdiniz mi” sorusuna alınan yanıtların meslek gruplarına göre dağılımı

Meslek grubu	Siz hiç kan verdiniz mi			
	Evet		Hayır	
Öğrenci n=2517	n=272	% 10.8	n= 2245	% 89.2
Serbest çalışan n=344	n=183	% 53.2	n=161	% 46.8
Asker-Polis n=285	n=163	% 57.2	n=122	% 42.8
Doktor n=194	n=121	% 62.4	n=194	% 37.6
Memur n= 97	n=28	% 28.9	n= 69	% 71.1

n = Soruyu yanıtlayan kişi sayısı

Tablo 15.1. “Siz hiç kan verdiniz mi” sorusuna alınan yanıtlar

Evet	n=774	% 22.4
Hayır	n=2675	% 77.6
Toplam	3449	

n = Soruyu yanıtlayan kişi sayısı

Çoğu insan hayatını, kanlarını özgürce ve hiçbir karşılık beklemezsizin bağıışlayan, tanımadığı insanlara borçludur. “Şimdiye kadar kaç defa kan verdiniz’ şeklindeki soruya alınan yanıtlar çok iç açıcı olmamıştır, katılımcıların sadece %1.5’i düzenli kan bağıışında bulunmaktadır (Tablo 16). Kan bağıışlamanın önemi burada bir kez daha vurgulanmak istenmiştir.

Tablo 16. “Şimdiye kadar kaç defa kan verdiniz” sorusuna alınan yanıtların dağılımı

Hiç	n=2624	% 77.4
1-5	n=646	%19.1
6-10	n=68	% 2.0
10’dan fazla	n=51	%1.5
Toplam	n=3389	

n = Soruyu yanıtlayan kişi sayısı

“Kan bağıışlamanın ifadesi nedir” sorusuna alınan yanıtlar incelendiğinde, katılımcıların büyük çoğunluğu (%93’ü) kan bağıışlamayı vatandaşlık görevi olarak görmekte, buna rağmen kan bağıışında bulunmamaktadırlar (Tablo 17). Bu da insanlarımızın bu konuda yeterince duyarlı olmadıklarını ve konuya ilgisiz kaldıklarını göstermektedir.

“Yakınlarınızdan uzak bir yerde size veya bir yakınınıza kan gerektiğinde kanı nasıl karşılayabileceğinizi düşünüyorsunuz” sorusuna alınan yanıtlarda katılımcılar kendi ve yakınlarına kan gerektiğinde %56’sı kan merkezlerinden, %43’ü Kızılay’dan, %42’si gönüllü vatandaşlardan %13’ü ise devletten temin edebileceklerini düşünmektedir (Tablo 18). Toplama kan merkezleri ve Kızılay’dan kan temin etmek için düzenli kan bağıışında bulunulması gerektiği ve bu gibi yerlerin kan bağıışı ile ayakta durabildiği anlatılmalıdır.

Tablo 17. “Kan bağışlamanın ifadesi nedir” sorusuna alınan yanıtların dağılımı

	Vatandaşlık görevidir	Kana ihtiyaç duyduğumda kan bulabilmem konusunda güven duymamı sağlar	Fazilettir	Hiçbiri
Evet	n=2699 % 93.1	n=2100 % 87.3	n=1300 % 64.3	n=205 % 12.5
Hayır	n=199 % 6.9	n=305 % 12.7	n=721 % 35.7	n=1434 % 87.5
Toplam	n=2898 % 100	n=2405 % 100	n=2021 % 100	n=1639 % 100

n = Soruyu yanıtlayan kişi sayısı

Tablo 18. “Yakınlarınızdan uzak bir yerde size veya bir yakınınıza kan gerektiğinde kanı nasıl karşılayabileceğinizi düşünüyorsunuz” sorusuna alınan yanıtların dağılımı

	Devlet karşılansın	Kızılay	Para ile satın alırım	Asker ve polis karşılansın	Gönüllü vatandaşlardan karşılansın	Kan merkezi stoklarından karşılansın
Evet	n=416 % 13.9	n=1372 %43.8	n=333 % 11.1	n=287 % 9.7	n=1336 % 42.6	n=1802 % 56.3
Hayır	n=2581 % 86.1	n=1762 % 56.2	n=2663 % 88.9	n=2682 % 90.3	n=1802 % 57.4	n=1400 % 43.7
Toplam	n=2997 % 100	n=3134 % 100	n=2996 % 100	n=2969 % 100	n=3138 % 100	n=3202 % 100

n = Soruyu yanıtlayan kişi sayısı

“Çok acil bir kan ihtiyacı olduğunda uygun kan grubunda verici bulunup, kanı alınıp, zorunlu testler çalışılıp kanın hazırlanması ne kadar zaman alır” sorusu kişilerin kafasında soru işareti oluşturmayı amaçlamıştır. Bu soruda katılımcıların %65’inin hiçbir fikri olmadığı gözlenmiştir (Tablo 19).

Tablo 19. “Çok acil bir kan ihtiyacı olduğunda uygun kan grubunda verici bulunup, kanı alınıp, zorunlu testler yapıp kanın hazırlanması ne kadar zaman alır” sorusuna alınan yanıtların dağılımı

	Soruyu yanıtlayan kişi sayısı	%
2 saat	n=868	25.5
5 saat	n=134	3.9
12 saat	n=80	2.3
24 saat	n=83	2.4
Bilmiyorum	n=2241	65.8
Toplam	n=3406	100.0

n= soruyu yanıtlayan kişi sayısı

“Kan bağışında bulunmak ister misiniz” sorusu anketin hem başında hem de sonunda katılımcılara sorulmuş ve fikirlerinde bir değişiklik olup olmadığı sorgulanmıştır. Katılımcılar başlangıçta %31.3 oranında evet yanıtını

verirken son soruda bu oran %43.5’e çıkmıştır (Tablo 20). Bu çalışmanın başlangıcında katılımcılara kan bağışı konusunda kısa bilgiler verilmiş ve bu kısa eğitim sonrası bu oranın %12.2 oranında arttığı gözlenmiş ve bu artış istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$).

Tablo 20. “Kan bağışında bulunmak ister misiniz” sorusuna alınan yanıtların dağılımı

	Soruyu yanıtlayan kişi sayısı	%
Evet	n=1486	43.5
Evet ama sağlık problemim var	n=460	13.5
Kararsızım	n=328	9.6
Gerektiği zaman	n=963	28.2
Hayır	n=180	5.3
Toplam	n=3417	100.0

n = soruyu yanıtlayan kişi sayısı

Bu örnek çalışma kısa süreli bir eğitim sürecinin bile insanların kan bağışı konusunda düşüncelerini olumlu yönde değiştirebildiğini göstermektedir. Yapılacak daha geniş ve kapsamlı çalışmalar, bu oranın toplum genelinde artırılmasına katkı sağlayacaktır.

Kan bağışçıları; fedakarlık, hayırseverlik, toplumun gereksinimini karşılama sorumluluğu, toplumdaki saygınlı-

ğini artırma, sosyal baskı ve bunlara benzer çeşitli nedenlerle kan bağışlamaktadırlar. Kan bağışlama alışkanlığının yerleşmemiş olması kan ve kan ürünleri açısından kaynak sıkıntısı doğurmaktadır. Başta Dünya Sağlık Örgütü, Avrupa Topluluğu ve konuyla ilgili diğer birimler her ülkenin kendi kan ürünü gereksinimini yine kendi halkından elde edeceği kandan sağlaması prensibini kabul etmiştir. "Ulusal Kendine Yeterlilik" olarak da adlandırılan bu uygulama ile son 10 yıl içinde bir çok gelişmiş ve gelişmekte olan ülke, gereksinimi olan kan ürününü ucuz, güvenilir ve sürekli bir şekilde sağlamaya başlamıştır (5).

Bu hedefe ulaşılabilmesi için ülkelerin nüfusunun % 5-6 oranında yıllık kan bağıışı toplamaları gerekmektedir (6). Bu çalışmada katılımcıların çoğu dikkat çekici bir şekilde şimdiye kadar kan bağıışında bulunmadıklarını belirtmiştir. Burada alınan sonuçlar bağıış oranının gerçekten düşük düzeyde olduğunu göstermiştir. Katılımcıların sadece %1.5'i düzenli kan bağıışında bulunmaktadır. Bu çalışma ile insanlarımızın, sadece bir yakınının ihtiyacı olduğunda ya da olağanüstü durumlarda kan verme alışkanlığının dışında, gönüllü olarak kan bağıışında bulunmadıkları saptanmıştır. Toplumumuzda bu konuda eğitimsizlik ve ilgisizlik göze çarpmaktadır. Yapılması gereken, sürekli ve düzenli olarak insanlarımızı gönüllü kan bağıışında bulunmaya teşvik etmektir. Amaç az da olsa koluna batacak bir iğne ile acı duyacak ve vücudundaki kanın 500 ml'sini bir torbaya alınacak olan kişiye yaptığı işin önemini ve gerekliliğini anlatmaktır. Onlara bir belki de birkaç insanın yaşamını kurtarmanın ruhsal huzurunu yaşatmakta önemli bir katkıdır. Ülkemizde kan ihtiyacı büyük oranında hasta yakını tarafından sağlanmakta ve olması gereken gönüllü vatandaşlardan kan sağlanması ise oldukça düşük düzeyde olmaktadır. Ülkemiz dışında başka ülkeler incelenirse, durumumuz daha da açıklığa kavuşacaktır. Japonya'nın nüfusu 120.000.000'dur. Japonya'daki verici sayısı yaklaşık altı milyon olup toplumun % 4.8'ini oluşturmaktadır. Bunların da %10'u ilk kez bağıışta bulunan kan vericileridir ve tümü gönüllüdür (7). Belçika, İngiltere, Danimarka, Fransa, Yunanistan, İrlanda gibi ülkelerde gönüllü kan bağıışçılığı sistemi yaygın olarak uygulanırken, Almanya, İtalya ve Portekiz'de paralı kan bağıışçılığı sistemi de uygulanmaktadır (8). Ancak ideal olan gönüllü kan bağıışdır, Kızılay ve Kızıllaç örgütlerinin de destekleri yol budur. Avrupa Konseyi'nin 1989 yılında 381 numaralı kararında belirtilen ve bütün dünyada aynı faaaaliyet gösteren kuruluşlarca benimlenen tanıma göre gönüllü kan verici "tamamen kendi özgür iradesi ile nakit para ya da buna benzer hiçbir maddi karşılık beklemezsiniz kan, plazma veya hücrel kan

komponenti bağıışlayan kişidir" (6). Yaptığımız bu çalışma ülkemizde insanları, gönüllü kan bağıışında bulunmaya teşvik etmek için çeşitli kampanyaların düzenlenmesinin gerektiğini göstermiştir. Bu kampanyalarda hedef kitle oluşturulmalı, kan bağıışının önündeki engeller belirlenmeli, "Kan veririm şışmanlarım, karımla kardeş olurum, hastalık geçer, güçsüz kalırım, nasıl olsa biri kan verir" gibi kan bağıışını engelleyen yanlış inanışlar ortadan kaldırılmalıdır. Kan bağıışlayan insanların neden bağıışladıkları sorgulanmalı ve bağıışı özendirecek temel duygu ve inançlar tespit edilmelidir (9).

Bu çalışmada "kan bağıışlamayı düşünüyor musunuz" sorusu anketin ilk ve son sorusu olarak katılımcılara sorulmuş alınan yanıtlar kıyaslanarak katılımcıların anket süresince düşüncelerindeki farklılıklar gözlenmek istenmiştir. Alınan yanıtlarda katılımcıların gerekli bilgi ve ilgisinin yetersiz olduğunu kan bağıışlamayı düşünenlerin sayısının, sorgulama öncesine göre sonrasında artış gösterdiği belirlenmiştir. Bu da, sorgulamada uygulanan yöntemin ve soruların kişileri belirli ölçüde eğiterek düşüncelerini değiştirdiğini göstermektedir. Kan ve kan ürünlerine ihtiyacı olan hastalar bu ürünleri zor bulmakta ve sağlarken hasta ve yakınları sıkıntı duymaktadır. Bu konuda kesin ve sürekli çözüm toplumumuzun kan bağıışı konusunda bilgi, ilgi ve katılımının artırılmasıdır.

Kan bağıışı yapılmamasının önündeki en büyük engel insanların duyarsızlığı ve bilgisizliği olmuştur. Katılımcıların %81'i sadece kendi yakınlarına kan vermek için bağıış yapmadığını, %61'i ihmal ettiğini, %44'ü hastalık bulaşmasından korktuğunu, %42'si kendinde bağıış yapacak kadar kan olmadığını düşünmektedir. Görülen şudur ki, katılımcıların %80'i kanı sadece kendi yakınları ve hastası için saklamakta ve bir başkasına vermeyi istememektedir. İnsanlar eksik ve yanlış düşünceler içerisinde, kulaktan dolma bilgilerle davranmaktadır. İnsanları bu konuda eğitmek ve bilgilendirmek koşuldur.

Kan bağıışına insanları teşvik etmek için çeşitli yollar bulunmakla beraber en önemlisi toplumun eğitimidir, eğitim ilköğretim çağından itibaren başlamalı askerlik yapan erişkin erkekler veya herhangi bir işyerinde çalışan işçilere kadar geniş bir kitleyi kapsmalıdır.

Japonya'da verici kazanımı için kampanyalar, Sağlık Bakanlığı, bölgesel idareler, Kızıllaç, çeşitli tıbbi kuruluşlar, ve medya işbirliği ile yılın belirli aylarında düzenlenmektedir. Dünya Sağlık Örgütü verici tiplerini kabaca aile/akraba vericileri, para ya da maddi karşılık bekleyen vericiler ve para ya da maddi çıkar beklemeden gönüllü kan bağıışında bulunan vericiler olmak üzere üç grupta

toplamaaktadır. Ülkemizde her yıl 6-12 Mayıs tarihleri arasında Kan Haftası kutlanmaktadır. Bu hafta içerisinde halka kan vermenin önemi anlatılmakta ve ulusal kan verme bilincini oluşturmak ve yükseltmek için çalışmalar yapılmaktadır. 1957 yılında Türkiye'de ilk kan merkezleri Kızılay Derneği tarafından Ankara ve İstanbul'da hizmete açılmıştır. Kızılay Derneği bu yıldan itibaren kan merkezlerinde verici kazanım programları uygulamaktadır. Ülkemizde bir yıl içinde toplanan kan miktarının yarısını Kızılay Derneği tek başına toplamaktadır

Kızılay'ın yaptığı programlarda yılın belirli zamanlarında halka kan bağışı konusunda bilgiler verilmekte, saha çalışmaları yapılmaktadır (5). Bir çok gelişmiş ülkede mobil kan alma araçları hazırlanacak takvime uyumlu olarak yerleşim yerlerini düzenli olarak ziyarete giderek herkese kan verme olanağı yaratmaktadır. Ülkemizde bugün 344 kan merkezi bulunmaktadır. Bunların % 10'u Kızılay Derneği'ne ait olup tüm kanların çoğunu toplamaktadır. Bunun dışında Sağlık Bakanlığı hastaneleri, üniversite hastaneleri de kan bağışında bulunabilececek yerlerdir (9).

Yapılan bu çalışmada ülkemizde kan bağışı ile ilgili eğitim etkinliklerinin yetersiz olduğu belirlenmiş olmakla birlikte, özellikle sağlık personeli başta olmak üzere halkın kan bağışı konusunda bilgilendirilmesine yönelik yoğun bir çalışma içerisinde bulunan Kan Merkezleri ve Transfüzyon Derneği'nin bu konudaki çalışmaları takdirle karşılanmaktadır.

Godin ve ark. (10) tarafından Kanada'da yapılmış olan benzer bir çalışmada da toplumun kan bağışı yapmasına engel olan çeşitli nedenler saptanarak bunların ortadan kaldırılmasına yönelik, motivasyonu arttıracak ve ilgi eksikliğini azaltacak promosyonların yapılması ile kan bağışı oranını arttıracakđı vurgulanmaktadır.

Sonuç olarak; kan bağışına, kan bankacılığına, transfüzyona gönül veren kişilerin özel ve sosyal kurumların, medya karşısında sürekli eğitilmesi, bilgilendirilmesi ve kişileri kan bağışına teşvik etmeleri ve kampanyalar düzenlemeleri gerektiği ortaya çıkmıştır.

KAYNAKLAR

1. **Ülman Y.** Tıbbi etik açısından kan ve kan ürünlerinin transfüzyonu. *Ulusal Kan Merkezleri ve Transfüzyon Kurs Kitabı (III)*'nda. İstanbul: F Özcan Matbaacılık, **2000**: 157-72.
2. **Garrison F.** *An Introduction to the History of Medicine*. 4th ed. London: Saunders, WB Co, **1966**: 24.
3. **Anonymous.** *Methodological Guidelines for Socio-Cultural Studies on Issues Related to Blood Donation*. Program on Essential Drugs and Technology (HSE), Division of Health System and Services Development (HSP), Pan American Health Organization, World Health Organization. **2000**: 11.
4. **Solaz N.** Ülkemiz ulusal kan politikası ve donör kazanım stratejisi. *Kan Bankacılığı ve Transfüzyon Kurs Kitabı*'nda. İstanbul: Şan Ofset, **2004**: 118-21.
5. **Hepgöl S.** Promosyon ve motivasyon. *Kan Bankacılığı ve Transfüzyon Kurs Kitabı*'nda. İstanbul: Şan Ofset, **2004**: 108-15.
6. **Ergen E.** Donör kazanım programları. *Kan Bankacılığı ve Transfüzyon Tıbbında Standartlar ve Kalite Kursu Kitabı*'nda. Ekstra Basım. İstanbul: Şan Ofset, **2002**: 235.
7. **Akkuş MF.** Japonya'daki kan hizmetlerine genel bir bakış. *Damla Kan Merkezleri ve Transfüzyon Derneği Bülteni* **2003**; 54: 7-9.
8. **Solaz N.** Dünyada donör organizasyonları programları. *Ulusal Kan Merkezleri ve Transfüzyon Tıbbı Kursu (I) Kitabı*'nda. Adana: Çukurova Üniversitesi Basımevi, **1997**: 15.
9. **Merdanoğulları E.** Türkiye'de sivil bir donör derneği gerekli mi? *Damla Kan Merkezleri ve Transfüzyon Derneği Bülteni* **2003**; 57: 13.
10. **Godin G, Sheeran P, Conner M, et al.** Factors explaining the intention to give blood among the general population. *Vox Sanguinis*; **2005**; 89: 140-9.

İLETİŞİM

Dr. Çilem YILDIZ
Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi
Yenişehir Kampüsü Mikrobiyoloji Laboratuvarı
33169 Yenişehir, MERSİN
e-posta: cilemak@yahoo.com